

esele velikonočne praznike!

Navade Kranjcev o Veliki noči.

(Valvazor VII. 15.)

»Kakor opazujemo, v vseh deželah nekatere čudne šege tako tudi na Kranjskem. Ena takih je sledeča. Ljudje, zlasti po vaseh, nesejo o Veliki noči mesto velikonočnega jagnjeta vsakovrstna jedila v cerkve v jerbasih kakor: posušene svinjske gnjati in pleča, tudi nasoljeno goveje meso, tudi v bražilki kuhana jajca in kolač. To jim mora duhovnik po končani maši blagosloviti ali posvetiti. Potem tečejo oni moški in ženske, ki nosijo jerbase in torbice (kakor pravijo na Kranjskem) z mesom, kakor hitro mogoče domov. Ta šega je v navadi skoraj po vsej deželi. Preprosti ljudje imajo pri tem to praznovanje, da bo oni, ki prinese prvi blagoslovljene jedi domov, to leto tudi prvi svoje proso oplel.

Omenjeni kolač tako napravijo: Vzamejo belega testa, ga raztegnejo po mizi, dokler ne postane čisto tenko, nato namažejo po vrhu za prst debelo zmlatega sira, zmešanega s svežimi jajci, mlekom in smetano. Pri plemičih in meščanih pridenejo še nekoliko vina, sladkorja in grozdčija. Potem zvijejo vse skupaj, da ima podobo okroglega venca. Pri plemičih in meščanih pretaknejo po vrhu z oluščenimi mandelji. Kajti takega kolača ne delajo samo kmetje, ampak tudi plemiči in meščani. Ko so ga tako okrasili in poslastili, ga spečejo in potem se imenuje kolač. Izdelujejo jih v različnih velikostih, po nekaterih krajih dvajset do trideset funtov težke in tudi večje ali manjše. Razen tega zvaljajo testo tako tenko kakor list ali papir, ga pomažejo s stolčnimi orehi in medom, zvijejo in stisnejo skupaj, da je kakor hleb kruha. Spečejo in ko je pečeno, imenujejo potico.

Pri plemičih in meščanih pečejo tudi take potice. Delajo jih tudi brez medu iz samih stolčnih orehov. Nekateri rabijo samo sir ali druge reči.

Pri vsaki cerkvi spovedujejo na Vipavskem duhovniki tri dni za Veliko noč. Kateri so bili dopolnje spovedani, pridéjo popoldne zopet v cerkev. Potem dajo ključarji vsakemu dva kozarca vina piti. Ako pa pride kdo naslednji dan še enkrat in izlije v se zopet dva kozarca, mora, ako se izve, v luknjo (ali ječo) in za kazen dati čeber vina. Tisti pa, ki ne more dati vina, mora delati tri dni v cerkvi.

Te tri spovedne dni jedo duhovniki in ključarji skupno; vendar jih ne sedi nikdar trinajst pri mizi, temveč ali več ali manj.

Ljudje, kateri pa stanujejo oddaljeni od župnije ali cerkve, se zberejo na Veliko noč na enem kraju, pod kakim drevesom ali kje drugje, pri-

nesejo s seboj svoje jerbase in torbice, v katerih imajo plečeta, gnjati, jagnjeta, jajca ali kolače, da jih duhovnik blagoslovi. Fantje hitijo po vseh cestah in potih duhovniku naproti. Kdor naleti nanj, se obrne in ga vodi s seboj na kraj, kjer stojijo kmetje z jestvinami zbrani; nato posveti in blagoslovi duhovnik ves kruh in vse meso. Oni, ki ga je srečal, vzame od vsakega dve jajci ter jih da duhovniku. Ta posel smatra za veliko čast in si lahko domišljuje, kakor bi zastopal božjega sela Merkurja in ne deli jajc temveč ukone duhovniku. Nato hitijo ljudje domov in vsak sné eno jajce. Potem pa gredo v cerkev k maši.

Slučajno se mi je odprlo to zanimivo poglavje, v katerem opisuje Valvazor razne šege in običaje. Mislim sem, da ne bi bilo odveč, ako otmemo te vrstice pozabljenju. Ker so po Sloveniji povsod še ukoreninjene te navade, poklanjam ta izvajanja našim cenjenim čitateljem za velikonočne pisanice.

Frumencij X.

„Gospodična“.

Ni, da bi dejal, da se pečam z ženskim vprašanjem. Zlagal bi se. A vendar si ne morem kaj, da ne bi se že enkrat dotaknil izredno važnega dela tega vprašanja. Je sicer zgolj formalnega značaja, a je vendar važen glede na položaj žene v družbi.

To je naziv — »gospodična«. Bral sem, da je bila nekje že sklenjena prava bojna zveza proti temu nazivu. Se ve — če je res; zakaj tudi rac bere človek več ko dovolj. A če je bilo res — je prav. Ta naziv v moderni demokratični družbi ni in ni več upravičen!

Naziv »gospodična« bi naj značil pomlad ženskega bitja. Vsaj kot tak je mišljen. In vendar se drži žene kot ironija do — sivolase starosti, ako . . . ako se ni mogla poročiti . . . Ali je to pravično? Kaj koga briga, če je pomlad te ali one odcvetela, če je minilo celo poletje in jesen in se — še vedno kot devica — nagiblje zimi? Kaj koga briga, pravim, če ta ali ona pač ni mogla ali, recimo, ni hotela dobiti moža? Prav nič to nikogar ne briga! Ta naziv je potem še krivično roganje, ne takten skrit posmeh in zato je postal v moderni družbi takorekoč nedopusten in se ga mora zatrejti.

Pomlad, sem dejal, da naj znači ta naziv in da so ga kot takega uvedli, ne da bi pri tem mislili na njegovo neprimerno večjo slabo stran. Povzdigniti so hoteli lepoto in mladost — kdo bi je sicer ne! Da, in bili so časi — še

tako daleč niso —, ko so se tudi mladi moški — jeunesse dorée — dali nazivati v naši mili materinščini za — »gospodiče«. »Gospodič« Iks Ypsilon — to je bilo imenitno! Sprva res. A potem — je pač tako na svetu — so se moški, ki pač le vladajo svet, naj že bo kakorkoli, zavedli, kaj se jim godi s tem nazivom . . . Pravočasno so uvideli, da v resnici prav nikogar ne briga, ali so samski ali oženjeni — in »gospodič« je kar lepo izginil . . . Danes je »gospod« že fant, ki je šele ljudski šoli odrasel, kakor najimenitnejši družavijan in družinski oče. Istina, kaj ne? In še čudno hitro se je stvar izvršila.

Edino pri ženi se je ta narobe-galantnost ohranila. Večina še z veseljem in nekako samoobsebi — umevnostjo sprejema naziv »gospodična«. Ni čuda, da se je zato ukoreninil in je le pri razsodnejših prodrli zavest krivice in — problema, ki v tem tiči. Vsak, kdor količ kaj pomisli, bo uvidel, da je to v resnici indiskretnost, neopravičljiv napad v ženi moško življenje, ki, še enkrat poudarim, prav nikogar nič ne briga. Da, celo uradniški šimelj je to uvidel in vpeljal splošni službeni naziv »gospa«, za žensko osobje seveda. Pa naj še kdo reče, da je nazadnjaški in — birokratski, ali kakor ga že zmerjajo. Treba je tedaj to razširiti le iz pustih pisarn v živo življenje — pa je reformacija storjena. Kaj, reformacija! Revolucija bi to bila! Saj vem, da bo težko reči — »gospa« nežni, mladi devojčici, kar niti treba ni. Saj nismo tako rigorozni! V intimnosti — zakaj pa ne, končno? — A oficijelno in sploh naj bi naziv »gospodična« izginil! Sicer pa spada to že v — reševanje tega problema. Te naloge si nisem zastavil.

Napisal sem samo odločno besedo. Vem, da sem s tem ustregel vsaki gospodični — pardon! »gospa«, ki to krivico uvideva, vsaj delu večine sem pa, upam, odprl morda oči za to krivico. Nado imam tudi, da se na mojo pobudo začne kmaľu energična akcija v tem smislu. Naj se skliče anketa, zborovanje, kongres ali karkoli — pa se naj začne z delom.

Za borbo v praksi sem vsikdar na razpolago, če mi tudi drugi pomagajo in mi sledijo, seveda. Da bi pa sam začel — toliko korajže nimam. Je nasprotni tabor prehud in premočan. — Kaj ne?

Zato pa: emancipiranke — kvišku! Mi gremo za vami!

* * *

Pripis. Ravnokar me je obiskal prijatelj Miha, po domače Žmuklja, in kakor je že indiskreten, je seve to stvar takoj prebral. Potem pa se je zarežal: »To bo boj za rakov špeh! Pusti vendar te neumne naslove! Pogled na jug!

Tam je — »brate« vsak, mož ali žena, dekleta ali fant! In — mi smo vendar v Jugoslaviji.«

»Brate«? »Bre«?

To bi pa bila prehuda revolucija! Ali ne?

Iz kraljevstva narave.

Človek, ki opazuje naravo, najde povsod okoli sebe tako harmonično lepoto, da strmi v svojem začudenju. Čudež za čudežem se mu prikazuje in če jih hoče pojasniti, naleti na ovire, ki se včasih kar ne dajo premostiti. Mi navadni smrtniki, ko čujemo pripovedovati o prirodnih lepoti, se spomnimo samo na primer na naš slovenski Bled in Vintgar, na postojnsko ali škocijansko jamo in podobne veličastne spomenike kraljevstva narave. Toda oni, ki se smotreno zanimajo, so defezni lepot, o katerih se nam niti ne sanja.

Kraljestvo narave je največje in najveličastnejše od vseh. Razdeljeno je v nešteto mej, ki ga istočasno delijo in vežejo. »Državniki« v njem so znanstveniki. Ti poskušajo uravnati omejene meje in tudi boji se pogostoma vršijo med njimi, kajti ti »državniki« ne soglašajo vedno med seboj. Določiti meje v kraljestvu narave ni lahka stvar. Lahko je reči, da je okrogel drobec na produ kamen, da je hrast rastlina in lev žival, toda meje med podkraljestvi narave niso vedno tako široke niti niso znamenja vedno tako izrazita. Kako pogosto je rudnina podobna delu človeške spretnosti in umetnosti! V naravi najdemo krasne kristale, dovršeno lepe prozorne piramide in — ali niso taki kristali podobni izdelkom najspretnejšega brusilca dragih kamnov? Kaj silijo nekatere mineralije, da se kristalizirajo; kakšen zmisel je skrit v tem činu narave? Mrtva, brezčutna telesa so, pa kažejo, da se igra z njimi neka inteligentna sila. V kislini raztopljen belo srebro kristalizira in napravi lepe brezbarvne kristale. Zakaj? Svetloba spreminja te kristale zopet v srebro. Kako? Zakaj? Ne vemo mnogo, izrabili smo pa le to tajnost v fotografiji.

In v kraljestvu narave najdemo tudi take rudnine, ki so nazidez podobne rastlinam. Neka vrsta je podobna drevesni skorji, druga usnju, na Korsiki pa najdemo kamenino, ki je čudovito podobna rastlini, ki raste po divjinah Sirije.

Edv. Šimnic:

Mohamedanska procesija v Jeruzalemu.

(Mladostni velikonočni spomini.)

Velikonočni prazniki vplivajo na nas ljudi, budijo nam radi spomine preživelih dni. Ob takih slovesnih prilikah deluje domišljija in um hitreje in globlje kakor navadne dni.

Ko sedim v svoji sobi, pregledujem zapiske in naletim na zanimivi popis mohamedanske procesije v Jeruzalemu o Veliki noči. Takole je bilo.

Na poti, ki pelje k Mrtvem morju, se dviga proti nebu precej visok hrib Arâk eš-šems (skala solna). Dva kilometra dalje kreneš na levo po poti proti Khanu el Ahmâr, gostišču rdečih kamnov, ki ga je razdeljal Ibrahim Paša, ko je premagal beduine v tem kraju. Bajje je bil sezidan ta Khan na razvalinah znamenitega samostana svetega Evtimija. Odtod se obrne pot proti Nebi Musa, znamenitemu mohamedanskemu svetišču, ki obvladuje Mrtvo morje.

Arabska legenda pripoveduje, da je prišel Mozes, že star 120 let in hoteč ubežati smrti, od zapada Jordana k vzhodu Mrtvega morja. Tu je zaspal in angeli so ga pokopali v grob, zunaj bel, znotraj črn. Nebi Musa ima bogato ležišče bituminskega vapnenca. Vsako leto pride na naš veliki petek tisoče muslimanov k temu svetišču, kjer živijo osem dni na Mozesovem grobu. Odtod se podajo v impozantni slovesni procesiji v Jeruzalem. Krasen in nepozaben mi ostane pogled na te ljudi.

V naglici sem poiskal blizu Stefanovih vrat v Jeruzalemu vzvišen prostor, da bi lahko pregledal to veličastno orientalsko sliko. Obe strani tempeljevega griča, da celo mestno zidovje je zasedla nešteta množica gledalcev. Glava pri glavi je stala in valovila nepregledna množica, ki je prihitela ne le iz Jeruzalema, temveč iz najoddaljenejših krajev. Nekaj časa sem stal sredi mohamedanskih žensk in se nisem mogel preriti skozi nje. Kako slikovite skupine: Turki, Judje, Grki, Arabci, možje, žene, otroci v naj-

različnejših a zelo pristojnih narodnih nošah. Turške žene in dekleta kakor tudi kristjane so nosile skoraj vse bele, gostonabrane obleke. Turkinje so imele, kakor predpisuje njih vera, zastrte obraze, Grkinje so nosile izredno bogato okrasje na glavi. Tudi kristjane, četudi le gledalke, so bile praznično oblečene, ker so praznovalе svojo Veliko noč. Obleka mož je bila različna in nenavadna, kakor jo imamo priliko gledati samo v orijentu, od preproste, umazanobele srajce Arabca, pokrite z odejo, do fantastične, elegantne, bujno-barvane, z zlatom vezene Grka. Tu napol nage postave bakreno barvanih ali črnorjavih golih prs, tam Judje v svilenih kaftanih, tu Turki v hlamudrastih hlačah z zlatom vezeno haljo z neizbežnim rdečim fesom ali belim, rumenim in zelenim turbanom. Zelenega smejo nositi le Mohamedovi potomci. Sredi obeh gričevih reber, posejanih z nepregledno množico, se je pomikala velika, dolga mohamedanska procesija, s katero hočejo pokazati mohamedanci o Veliki noči, ko pridejo kristjani od

blizu in daleč v Jeruzalem, vso krasoto svojega bogočastja in skušajo nekako demonstrirati. Na čelu korakajo vojaki s puškami in vojaško godbo. V procesiji nosijo veliko pisanih zastav, praporov in turških konjskih repov, sredi procesije plapolata zelena zastava preroka. Klobčič ljudstva, ki se pomika v procesiji, tolče po taktu godbe na pavke in bobne, piska in vrešči, da je groza. Oni brez instrumentov plešejo in skačejo fanatično, tleskajo z rokami. V ta hrup in trušč se vmeša vriskanje in vzklikanje navdušenih in fanatiziranih gledalcev. Konec povorke tvori topništvo, ki strelja med celo procesijo s topovi.

Opazoval sem te ljudi in čital na njih obrazih in v njihovem navdušenju globoko versko prepričanje. Ta vsakoletna procesija je zanje tudi Velika noč, pomladanski praznik prerodenja in učvrščenja v verskem in nacionalnem smislu. Naša Velika noč pa naj nam bo isto — vstajenje, prerodenje, versko in narodno!

